
OLGA STOJANOVIĆ

ZBORNİK O STRAHU I NADI

„Danas stvarnost galopira ispred sebe i zahteva praktična rešenja koja intelektualac neće naći. Šta tu ima da radi intelektualac? Da piše memoare ako je star, ili da prestane da bude 'intelektualac' ako je mlad.”

Navedene reči poljskog pisca i kulturologa, Andžeja Kijovskog, štampane na koricama knjige *Poljsko pitanje* (SIC, Beograd, 1985. Izbor i prevod Biserka Rajčić), najuputnije, štaviše potresno, svedoče o položaju i habitusu intelektualca bez navodnica — u savremenom svetu, posebno u sredinama, sistemima i kulturama koje sadrže nenadoknadivi ukus represije...

Bez dvoumljenja valja reći da knjigu o kojoj je reč smatramo izuzetno vrednim, apartnim, te izdavačkim poduhvatom s dalekosežnijim posledicama nego što je to puka aktualnost, premda je Poljsko pitanje u nas „obelodanjeno” nešto kasnije no što bi to zahtevao optimalni sticaj trenutka i dela. U ovom smislu, treba uvažiti vreme i napor prevodioca i priređivača zbornika i sve one izazove, nedoumice i prepreke koje nužno prate rad na ovakvoj vrsti teksta, dakle štiva koje nudi, ali i „potražuje” mnoštvo asocijacija, domišljanja, pa i mogućih nesporazuma.

Ako parafraziramo Veldemera Holodovskog, koji u eseju „Pesme tuge i nade” veli kako su zapravo one „poljska specijalnost”, jer „sudbinu treba opisati” umesto „protiv nje protestovati” — tada sa sigurnošću možemo i ustvrditi da knjiga koja je pred nama prevazilazi, čak dokida, granice „opisivanja” poljskih i drugih „specijalnosti”, protestujući na svojevrstan način samim odbirom i kompozicijom tekstova koji se češće priklanjaju nadi no — tuzi...

Već lista (ili deo liste) autora čiji su tekstovi prezentirani u ovom zborniku, (Kolakovski, Andže-

jevski, Mrożek, Gombrovič, Kot, Baranjčak i drugi), rečito govore o nadi, iako je tuga, dakako, njoj iminentna u kontekstu pisane i izgovorene reči o poljskom pitanju, što je kao naslov preuzeto od Leška Kolakovskog.

U pogovoru, Biserka Rajčić s početka citira izvod iz pisma Cara Aleksandra Prvog Velikom knezu Konstantinu: „Da bi se Poljaci umirili, treba laskati njihovoj nacionalnoj samozaljubljenosti. Treirati ih kao sada, od njih napraviti Ruse, ali da se njima čini da su Poljaci”.

Odista nepogrešiva, savršena „globalna metafora” kojom se u potpunosti „opisuje” sudbina jednog naroda, te se ovakvim ironičkim predloškom ta sudbina veoma aktualizuje nego što je Car Aleksandar Prvi to ikada mogao podrazumevati...

Što se, kulture ovog naroda tiče — a ona je, rekli bismo, premoćno predmet ovog zbornika — Biserka Rajčić piše kako je „nezvanična kultura bila sinonim autentičnosti, istine, slobode” u Poljskoj, da bi tu i takvu kulturu potom okvalifikovala kao „odbrambenu umetnost, umetnost suženih horizonata”...

Kao izuzetke izvan „suštine” umetnosti, Rajčićeva podseća na Vajdine i Zanusijeve filmove, pozorište Jarockog i Konvickog, poeziju Herberta i Vislave Šimborske, te poljsko pisanje van granica zemlje, oličeno delima Gombroviča, Mrożeka te, naravno, Česlava Miloša...

Okončavajući slovo o „razumevanju Poljske” — neskriveno, a obrazloženo optimističkim tonom — autorka pogovora ukazuje na „mladu generaciju Poljaka”, istorijski situiranu „između zvanične i nezvanične kulture”, generaciju izvan ideološke putanje, onu, koja bira, zapravo, „treći put”, čineći, tako, „prvi korak ka nalaženju izlaza iz sada očajne situacije”...

Najzad, čini se umesnim zapitati se (makar se naizgled poslužili i pleonazmom) — da li je „poljsko pitanje” jedno *par excellence* „očajničko” pitanje, pa, ukoliko to, u tradicionalnom horizontu, može i tako neveselo da se iskaže — valja verovati u potonju generaciju „između” i onaj odlučujući poljski korak kojim mladi Poljaci osvajaju staro poljsko tle... Dakako, u svakom pogledu.